

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 30.11.2025, του ΗΛΙΑ ΜΑΓΚΛΙΝΗ. Η Ελένη Μπεζέ, φιλόλογος και ιστορικός, συγγραφέας του βιβλίου «“Νέα Ζωή” - Έλληνες Εβραίοι μετά τη Σοά. Ιστορία, μνήμη, ταυτότητα (1944-1955)» (εκδ. Αγρα), μου μιλάει για τον **Θεσσαλονικιό Εβραίο παππού της, τον Αρμάντο Μπεζέ**, ο οποίος στην **Κατοχή** εντάχθηκε στον **ΕΛΑΣ** και γλίτωσε από τους **Γερμανούς**. Εκεί άλλαξε το όνομά του σε **Αντώνης**. Μετά τον πόλεμο βαφτίστηκε χριστιανός. Ο παππούς της ήταν **Ελασίτης**, ωστόσο δεν ήταν ιδεολόγος κομμουνιστής. Μετά τον πόλεμο μετακινήθηκε ιδεολογικά προς την **ΕΔΑ** και μεταπολιτευτικά ψήφισε **ΠΑΣΟΚ**.

Ο ίδιος γλίτωσε, όχι όμως και η οικογένειά του, η οποία εκτοπίστηκε στο **Αουσβιτς**. Χάθηκαν όλοι με εξαίρεση μια ξαδέλφη του, τη **Στέλλα**. Εκείνη του είπε ότι είχε δει τον αδελφό του τον **Κάρολο** ζωντανό. Ο Αρμάντο/Αντώνης περίμενε στον σταθμό των τρένων στη Θεσσαλονίκη τον αδελφό του να επιστρέψει. Μάταια. Η Στέλλα πρέπει να τον είχε δει όταν οι Γερμανοί εκκένωναν το Αουσβιτς κι έσερναν τους αποστεωμένους τροφίμους σε εξουθενωτικές πορείες θανάτου. Εκεί πρέπει να χάθηκε ο Κάρολος.

Στο βιβλίο της, η Μπεζέ διερευνά τις συνθήκες κάτω από τις οποίες οι **Έλληνες Εβραίοι** που επέζησαν του πολέμου (είτε ως κρατούμενοι των στρατοπέδων είτε κρυμμένοι κατά τη διάρκεια της Κατοχής ή στα βουνά με μάχιμες ομάδες του ΕΛΑΣ) προσπάθησαν να προσαρμοστούν στην Ελλάδα του **Εμφυλίου** και του **Ψυχρού Πολέμου**, μέσα από μαρτυρίες, αρχεία, τον Τύπο της εποχής και άλλα τεκμήρια.

Όπως μου εξηγεί, με το τέλος του πολέμου συστάθηκε η **Ένωση Ομήρων Ισραηλιτών εκ Πολωνίας**, που αργότερα μετονομάστηκε σε **Ένωση Ομήρων Ισραηλιτών Ελλάδος**. «Η ένωση συστάθηκε για να μπορέσουν αυτοί οι άνθρωποι να έχουν αντιπροσώπευση. Είχαν χάσει όλα τα χαρτιά τους και η ελληνική πολιτεία απαιτούσε αποδεικτικά στοιχεία και έγγραφα τα οποία να επιβεβαιώνουν ότι είναι οι μοναδικοί επιζώντες της οικογένειας και μόνοι κληρονόμοι των περιουσιών τους. Εδώ όμως δεν υπήρχαν καν πιστοποιητικά θανάτου για όλους εκείνους που χάθηκαν στα στρατόπεδα. Υπήρχαν τα τεράστια ζητήματα της διεκδίκησης των περιουσιών και των αποζημιώσεων. Για να τα βγάλουν πέρα χρειάζονταν εκπροσώπηση. Πολλοί από αυτούς ήταν ράκη, σωματικά και ψυχικά, ενώ τους περιγράφουν ως ευερέθιστους όταν συναλλάσσονταν με υπηρεσίες. Την υπόθεση ανέλαβαν, εθελοντικά, άνθρωποι μορφωμένοι και νηφάλιοι, επιζώντες και οι ίδιοι, που αφιέρωσαν τη ζωή τους στη βοήθεια των ομοθρήσκων τους. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι επιζώντες ήταν πάντοτε ενωμένοι μεταξύ τους. Υπήρχαν προστριβές και συγκρούσεις, σε σημαντικό βαθμό ιδεολογικές. Και οι επιζώντες Εβραίοι ήταν σαφώς επηρεασμένοι από το εμφυλιοπολεμικό κλίμα της εποχής. Γύρω στους 30 από αυτούς τους ανθρώπους κατέληξαν σε φυλακές, στη Μακρόνησο, στην Ικαρία, στη Λήμνο και αλλού».

Η ίδρυση του ΚΙΣ

Εκείνη την περίοδο συστάθηκε και το **Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο (ΚΙΣ)**, με πρωτοβουλία ενός σημαντικού **Εβραίου λογίου, δικηγόρου και σιωνιστή**, του **Ασέρ Μωυσή**. «Ο φορέας αυτός αποφάσισε να συνδράμει τους πολιτικούς κρατούμενους και εξόριστους Εβραίους, κρατώντας όμως ένα χαμηλό προφίλ, ώστε να μη φανεί ότι είχε οποιαδήποτε ιδεολογική συνάφεια με αυτούς τους ανθρώπους. Οπωσδήποτε επειδή ήταν Εβραίοι, τους θεωρούσαν “αδέλφια” που πρέπει να βοηθήσουν. Πολλοί δε από αυτούς τους ανθρώπους δεν είχαν οικογένειες, καθώς είχαν χαθεί στα στρατόπεδα. Υπάρχουν επιστολές τους στα αρχεία του ΚΙΣ όπου τους γράφουν ότι “είστε η μόνη μας οικογένεια”. Φροντίστε, ως άλλοι γονείς μας, να απελευθερωθούμε».

Όσοι δεν υπογράφουν δεν απελευθερώνονται. Το καλοκαίρι του 1949, με το τέλος του Εμφυλίου και την ίδρυση του Ισραήλ, και πάλι με πρωτοβουλία του Ασέρ Μωυσή, γίνεται μια συμφωνία ανάμεσα σε Ελλάδα και Ισραήλ οι άνθρωποι αυτοί να απελευθερωθούν. Επίσης, με ανάλογη νομοθετική ρύθμιση μπορούσαν οι στρατευμένοι και στρατεύσιμοι Εβραίοι να απαλλαγούν από τις στρατιωτικές υποχρεώσεις τους εφόσον επέλεγαν να μεταναστεύσουν στο Ισραήλ.

Ωστόσο, η απελευθέρωσή τους πραγματοποιείται μονάχα υπό τρεις προϋποθέσεις: πρώτον, να μεταναστεύσουν την επομένη κιόλας της απελευθέρωσής τους στο Ισραήλ. «Δεν τους άφηναν ούτε να επισκεφθούν τους δικούς τους, αν είχαν, ή να τακτοποιήσουν εκκρεμότητες, όπως περιουσιακά θέματα. Δεύτερος όρος: να αποποιηθούν την ελληνική ιθαγένεια. Τρίτος όρος: να υπογράψουν τη λεγόμενη “πρόθεση μη επανόδου”. Εφόσον επέστρεφαν στην Ελλάδα, θα φυλακίζονταν εκ νέου. Το ΚΚΕ τους συμβούλευε να πάνε στο Ισραήλ και να συνεχίσουν τον αγώνα εκεί. Ενδεικτικό του κλίματος της εποχής είναι πως όταν κάποιους από τους ανθρώπους αυτούς επισκέφθηκαν μέλη του ΚΙΣ, τους είπαν “να είστε τώρα καλά παιδιά, μην κάνετε αυτά που κάνατε εδώ. Να πάτε στο Ισραήλ αλλά να μη μας εκθέσετε”. Αυτό ήταν το πνεύμα».

Πολλαπλές εκφάνσεις του αντισημιτισμού

Άραγε υπήρχε αντισημιτικό κλίμα στους κόλπους της τότε ελληνικής κυβέρνησης; «Κοιτάξτε, θα το έθετα διαφορετικά. Το ελληνικό κράτος παρουσιάζεται ως φίλα προσκείμενο στο εβραϊκό ζήτημα δεδομένου ότι το σιωνιστικό κίνημα αποζητά την πολιτική της προώθησης Εβραίων στο Ισραήλ. Οπότε, εκ πρώτης όψεως, η πολιτική αυτή είναι, ή τουλάχιστον μοιάζει, φιλοεβραϊκή. Το ελληνικό κράτος ισχυρίζεται πως ενισχύει τον “επαναπατρισμό” των Εβραίων του. Αυτόν τον όρο χρησιμοποιεί επισήμως. Αρα η πατρίδα τους βρίσκεται κάπου αλλού. Αυτό είναι το έμμεσο μήνυμα. Για τους διωκόμενους Εβραίους έχει τον χαρακτήρα απέλωσης. Οι υπόλοιποι ευθαρρύνονται στην πράξη να μεταναστεύσουν και να αποποιηθούν την ελληνική ιθαγένεια, καθώς θεωρούνται “αλλογενείς” και όχι “ομογενείς”. Εξ ου και πολλοί απόγονοί τους διεκδικούν και ανακτούν σήμερα την ελληνική ιθαγένεια βάσει πρόσφατου νόμου που αποκαθιστά την “αδικία”.

»Βέβαια ο αντισημιτισμός έχει πολλές εκφάνσεις. Στην Αθήνα λ.χ., όταν οι Εβραίοι βγαίνουν από τις κρυψώνες τους, **Χίτες** που έχουν καταλάβει τα σπίτια τους τους κατηγορούν για συνεργασία με το ΚΚΕ στα **Δεκεμβριανά**. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου μία και μόνο μαρτυρία γείτονα ή καταχραστή σπιτιού οδηγεί στη δίωξη Εβραίων. Κάποιοι μάλιστα εκτοπίστηκαν στην Αίγυπτο, στο βρετανικό στρατόπεδο της **Ελ Ντάμπα**. Αυτοί επέστρεψαν πια την άνοιξη του 1945. Κάποιοι δεν θα μιλήσουν ποτέ γι’ αυτή τους την εμπειρία».

Η Ελένη Μπεζέ υπολογίζει πως περί τους 250 Εβραίους στρατεύτηκαν στον **Εθνικό Στρατό** κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου. «Εχουμε και πεσόντες στο πεδίο της μάχης που είχαν επιζήσει από το Αουσβιτς. Μάλιστα, όταν κηδεύονται κάποιοι στρατιώτες που ήταν οι μόνοι επιζώντες της οικογένειάς τους, σύσσωμη η κοινότητα θεωρεί χρέος της να παραστεί».

Κλείνοντας τη συζήτηση, ρωτώ την Ελένη Μπεζέ για την **έκθεση** που παρουσιάζεται έως το τέλος του χρόνου στο **Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος (Νίκης 39)** με τίτλο «**Σαν κυνηγημένα πουλιά**» - Ελληνες Εβραίοι μετά τον Πόλεμο, την οποία επιμελήθηκε η ίδια. Ποια είναι τα κύρια ζητήματα που πραγματεύεται η έκθεση και σε ποια συμφραζόμενα εντάσσεται; «Η έκθεση ακολουθεί τις τάσεις της διεθνούς έρευνας, καθώς και αντίστοιχες μουσειολογικές πρακτικές. Προέκυψε από την κοινή επιθυμία με τη **διευθύντρια του ΕΜΕ Ζανέτ Μπαττίνου** να αποδώσουμε οπτικά, με γλώσσα προσιτή και ταυτόχρονα επιστημονικά ακριβή, την εμπειρία των Ελλήνων Εβραίων μετά τον σεισμό της Σοά. Έτσι, επιχειρήσαμε να αποδώσουμε τόσο το ιστορικό πλαίσιο όσο και τις ατομικές επιλογές. Παράλληλα, προσπαθήσαμε να αποφύγουμε να αναπαραγάγουμε στερεότυπες αντιλήψεις για τους Ελληνες Εβραίους, όπως λ.χ. ότι πάντοτε δρούσαν ενωμένοι “σαν γροθιά”. Κατά τον σχεδιασμό της έκθεσης, επιλέξαμε να δώσουμε έμφαση στο οπτικό, φωτογραφικό και οπτικοακουστικό υλικό, όπως είναι οι κινηματογραφικές λήψεις από τα βρετανικά στρατόπεδα της Κύπρου, όπου κρατήθηκαν και πολλοί Ελληνες Εβραίοι που επιχειρήσαν να μεταναστεύσουν στην υπό βρετανική εντολή Παλαιστίνη. Επίσης, αντλήσαμε υλικό και έμπνευση από τον μεταπολεμικό ελληνικό Τύπο, την απεικόνιση των Εβραίων στον κινηματογράφο, τις πρώτες γραπτές και προφορικές μαρτυρίες. Πρόθεσή μας ήταν να οπτικοποιήσουμε την εβραϊκή εμπειρία μετά τον πόλεμο, μια εμπειρία που εν πολλοίς παρέμενε αόρατη, καθώς και να δώσουμε την ευκαιρία στους επισκέπτες να αφουγκραστούν τη γλώσσα της πρώτης μεταπολεμικής εποχής, τα εκφραστικά μέσα που περιγράφουν το Ολοκαύτωμα πριν ακόμη ονομαστεί έτσι».

***ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: Ευθύμιο εξορίας: «17.7.1947, Εύδηλος Ικαρίας. Ο Καλαμάρος, ο Δανέλος (Αλχανάτης), ο Ζακίνος (Κοέν), ο Ματαθίας. Σας φιλούν όλους». Τέσσερις από τους 30 και πλέον επιζώντες Έλληνες Εβραίους που κατέληξαν σε φυλακές. (Από την προσωπική συλλογή της ΝΤΕΛΙΑΣ ΑΛΧΑΝΑΤΗ)**

ΠΗΓΗ: [ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 30.11.2025, του ΗΛΙΑ ΜΑΓΚΛΙΝΗ.](#)